

Міністерство освіти і науки України

Прикарпатський
національний університет
імені Василя Стефаника

Коломийський
навчально-науковий інститут

ПЕДАГОГІЧНА НАУКА Й ОСВІТНЯ ПРАКТИКА В РЕАЛІЯХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ, ДОСВІД, ПЕРСПЕКТИВИ

**Збірник
наукових праць**

**Коломия
26 березня 2025**

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
Коломийський навчально-науковий інститут

**ПЕДАГОГІЧНА НАУКА Й ОСВІТНЯ ПРАКТИКА В
РЕАЛІЯХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ, ДОСВІД, ПЕРСПЕКТИВИ**

збірник наукових праць

Івано-Франківськ
«НАІР»
2025

УДК 37.013:355.48(477:47)(082)

П 24

Педагогічна наука й освітня практика в реаліях війни: виклики, досвід, перспективи: зб. наукових праць / упоряд. Слипанюк О. В., Поясик О. І., Ковальчук О. В., Русакова О. В. Івано-Франківськ: НАІР, 2025. 332с.

ISBN 978-617-8011-61-1

У збірнику представлено результати науково-педагогічних досліджень української педагогіки перед викликами діджиталізації; розвитку освітньої інклюзії у воєнну і повоєнну добу; інноваційних вимірів сучасної освіти; історико-культурних та мовно-літературних студій у контексті воєнного часу; етнокультурного вектора вітчизняної гуманітаристики в реаліях війни.

У його основу ввійшли матеріали учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Педагогічна наука й освітня практика в реаліях війни: виклики, досвід, перспективи» (м. Коломия, 26 березня 2025 р.).

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам, педагогам-практикам та всім зацікавленим реформами освітньої галузі.

Рецензенти:

Ланно В. В. – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки і психології Коломийського навчально-наукового інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Мочернюк Н. Д. – доктор філологічних наук, старший науковий співробітник Інституту українознавства імені І. Крип'якевича НАН України.

Матеріали подано в авторській редакції. Відповідальність за достовірність інформації, правильність фактів, цитат та посилань несуть автори.

Рекомендовано до друку Вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 06 від 28 квітня 2025 р.)

ISBN 978-617-8011-61-1

© Коломийський навчально-науковий інститут

© Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Паска А. В., Паска Т. В.

ФОРМУВАННЯ МУЗЕЙНО-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ТА МУЗЕЙНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ 62

Сагач О. М.

ВИКОРИСТАННЯ КОУЧИНГОВОЇ МОДЕЛІ GROW У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ 70

Товстюк Н. К., Кульчинський В. В., Микитюк О. Ю.

ВІРТУАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ ПРИ ВИВЧЕННІ ФІЗИКИ 76

Цапро Г. Ю., Гладуш Н. Ф.

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД ДО ГЕНДЕРНОЇ ЛІНГВІСТИКИ: ВИКЛАДАННЯ, МЕТОДОЛОГІЯ ТА КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ 78

Яковишина Т. В.

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ 85

РОЗДІЛ II. УКРАЇНСЬКА ПЕДАГОГІКА ПЕРЕД ВИКЛИКАМИ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Гайнюк І. М.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ STEM-ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ 91

Гайнюк Н. М.

ІННОВАЦІЇ У РОБОТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З МЕДІАТЕКСТАМИ В КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ 98

Доголіч О. І.

ПРОБЛЕМИ ЕМПАТІЙНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ, КОГНІТИВНИЙ ТА ЕМОТИВНИЙ НАПРЯМКИ ЕМПАТІЇ 104

Микитюк О. П.

ГЕНЕРАТИВНИЙ ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В УКРАЇНСЬКІЙ МЕДИЧНІЙ ОСВІТІ І НАУЦІ: ВИКЛИКИ, РЕАЛІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ 108

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю., Буров О. Ю. Цифрове навчальне середовище: нові технології та вимоги до здобувачів знань. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. праць. 2020. С. 11–22. URL: <http://vspu.edu.ua/faculty/imad/sc.php>.
2. Глушко О. З. Інновації в освіті та розвиток навичок в учнів загальноосвітніх шкіл європейських країн. *Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності*: зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф., 15–16 квіт. 2021 р. Тернопіль, 2021. С. 115–117. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/725374/>.

Цапро Г. Ю.,

*кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри англійської мови та комунікації,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна*

Гладуш Н. Ф.,

*кандидат філологічних наук, професор,
професор кафедри лінгвістики та перекладу,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна*

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД ДО ГЕНДЕРНОЇ ЛІНГВІСТИКИ: ВИКЛАДАННЯ, МЕТОДОЛОГІЯ ТА КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Дослідження пропонує огляд викладання гендерних студій для магістрантів-філологів, акцентуючи увагу на міждисциплінарному підході, критичному мисленні та різноманітності перспектив. Гендерні студії є міждисциплінарною галуззю, що досліджує соціальні, культурні та політичні аспекти конструювання гендеру у

суспільстві, мові та мовленні [8; 10; 13; 14]. Вони інтегрують методології соціології, антропології, психології, історії та культурології. Викладання гендерних студій вимагає глибокого розуміння цих взаємозв'язків та розвитку критичного мислення у студентів. Дисципліна складається з курсу лекцій і практичних занять.

Гендерна лінгвістика досліджує мовні явища через призму соціального конструювання гендеру, що робить її важливою підгалуззю соціолінгвістики [25]. Вона поєднує методи мовознавства, соціології, психології та культурології, дозволяючи аналізувати мовну поведінку в контексті гендерних ідентичностей. Для магістрів-філологів цей курс є не лише частиною соціолінгвістики, а й можливістю критично оцінити роль мови у відтворенні гендерних стереотипів [16; 21].

Вивчення гендерної лінгвістики охоплює класичні теорії, зокрема дефіцитну [18], домінантну [23] та різностильову [26] моделі пояснення гендерних відмінностей у мовленні. Важливим також є аналіз сучасних підходів, зокрема соціальної конструкції гендеру [3], що дозволяє розглядати мову як інструмент формування та зміни соціальної реальності. Окрім цього, значний внесок у розвиток гендерної лінгвістики зробили Пенелопа Екерт і Саллі Макконелл-Гінет [10], які розвинули підхід до вивчення гендеру через призму стилістичної варіативності та ідентичності. Дженніфер Чешир [5] та Джанет Холмс [15] здійснили дослідження впливу гендеру на фонетику та соціолінгвістичну варіативність. Крім того, Памела Фішман [12] зосереджувалася на питаннях владної динаміки в змішаних гендерних розмовах, а Мері Бухольц [2] досліджувала взаємозв'язок мови, гендеру та соціального конструювання ідентичності в молодіжних культурах. Таким чином, сучасні дослідження гендерної лінгвістики охоплюють широкий спектр напрямів, від класичних моделей до новітніх підходів, що розглядають мову як динамічний механізм творення соціального порядку.

Студенти ознайомлюються з методами дослідження в гендерних студіях, які охоплюють кількісні та якісні аналізи мовного матеріалу. Корпусні дослідження виявляють гендерні асиметрії у лексиці та граматиці, тоді як дискурсивний аналіз допомагає зрозуміти, як гендер конструюється в медіа, політиці та повсякденному спілкуванні. Значний внесок у розвиток корпусної лінгвістики зробили Пол Бейкер [1], який досліджував гендерні патерни у великих текстових масивах, та Сьюзен Конрад [9], яка аналізувала роль гендеру у функціональній граматиці.

Дискурсивний аналіз у контексті гендерних досліджень розвивали Мішель Лазар [19; 20], яка працювала над критичним дискурс-аналізом фемінізму, та Рут Водак [28], що досліджувала зв'язок між мовою, гендером і владою [30; 31].

Рут Водак разом з Майклом Мейєром [29] зробили значний внесок у розвиток критичного дискурс-аналізу (CDA), зокрема вивчаючи, як гендерні відносини проявляються у політичному, медійному та освітньому дискурсах. Дослідження демонструє, як мовні практики відтворюють ієрархії та нерівність, зосереджуючи увагу на процесах маргіналізації жінок у публічному просторі.

Роботи Водак [30], зокрема дослідження політичного дискурсу, показали, що жінки-політики часто стикаються з дискримінаційними стратегіями, такими як зменшення їхньої легітимності через мовні засоби, гендерні стереотипи та медійні репрезентації. Рут Водак також досліджувала, як у медіа конструюються уявлення про фемінність і маскуліність, продемонструвавши, що гендерні стереотипи відтворюються через дискурсивні структури, зокрема наративи про «традиційні» ролі жінок і чоловіків або створення опозиційних категорій «сильного лідера» та «емоційної жінки». Її підхід до дискурсивно-історичного аналізу дозволяє простежити, як гендерні ідеології формуються і змінюються впродовж історії, а також як вони використовуються для підтримки чи підриву соціального порядку. Наприклад, дослідження політичного лідерства показало, що жінки вищих політичних посад часто змушені

балансувати між традиційними очікуваннями щодо жіночності та вимогами до владної риторики.

Також дослідження мовлення та його зв'язку з гендерними ієрархіями зосереджується на тому, як через мовні стратегії і структури суспільство підтримує традиційні уявлення про гендер. Це дослідження [17] вказує на те, як мовні форми і механізми взаємодії можуть закріплювати і відтворювати гендерні норми, які визначають соціальні ролі та очікування.

Соціолінгвістичні методи, такі як інтерв'ю та етнографічні спостереження, стали основними інструментами для дослідження гендеру і мови в роботах Дебори Камерон [4] і Пенелопи Екерт [11]. Дебора Камерон [4] активно вивчала мовні стилі чоловіків і жінок у різних соціальних контекстах, звертаючи увагу на те, як мовні практики відображають і формують соціальні ролі, пов'язані з гендером. Вона показала, як чоловіки і жінки, навіть перебуваючи в одних і тих самих ситуаціях, можуть використовувати різні мовні стратегії, що вказує на соціальні очікування і норми, які визначають їхню роль у суспільстві. Камерон також аналізувала, як гендерні стереотипи та культурні припущення про мову впливають на соціальні взаємодії, підкреслюючи, що мовні практики часто закріплюють існуючі гендерні ієрархії.

Пенелопа Екерт, у свою чергу, досліджувала зв'язок між гендером, соціальними мережами та стилістичною варіативністю, зокрема, як соціальні зв'язки та взаємодії в певних групах впливають на мовні практики членів цих груп. Вона показала, як мовні стилі варіюються не лише в залежності від статі, але й від соціального контексту, до якого належать індивіди. Екерт розглядала, як індивіди в соціальних мережах, таких як школи чи робочі колективи, використовують мову для вираження своєї ідентичності і зміцнення гендерних відносин. Її робота підкреслює важливість розуміння соціальних мереж як ключових факторів, що визначають, як гендер проявляється в мові на мікрорівні.

Дослідження Дженніфер Коутс [7] зосереджувалися на жіночих розмовних спільнотах і їхніх особливостях комунікації. Вона

аналізувала, як жінки в групах взаємодіють одне з одним, виділяючи такі аспекти, як співпраця, підтримка та вербальна інтимність, які часто характеризують жіночий стиль мовлення. Коутс звертала увагу на те, що жіночі спільноти мови можуть створювати та підтримувати особливі форми комунікації, які сприяють зближенню та зміцненню соціальних зв'язків. Вона досліджувала, як жінки використовують мову для утвердження своєї ідентичності, в той час як також взаємодіють з традиційними соціальними уявленнями про роль жінки в суспільстві.

Експериментальні підходи для аналізу гендерних відмінностей у прагматичних маркерах також застосовувались Піа Піхлер [22]. Вона зосереджувалась на вивченні того, як гендер може впливати на використання таких елементів мови, як запити, поради, прохання та відмови. Піхлер показала, що чоловіки і жінки можуть використовувати різні прагматичні стратегії для досягнення своїх комунікативних цілей, причому ці стратегії часто корелюють з соціальними ролями і стереотипами, що пов'язані з гендером. Її дослідження підкреслюють важливість прагматичних аспектів мовлення для розуміння гендерних відмінностей, оскільки саме через ці стратегії відображаються соціальні припущення і очікування щодо поведінки чоловіків і жінок.

Студенти також вивчають теми, пов'язані з відображенням гендеру у суспільстві, зокрема, як гендерні стереотипи, культурні норми та соціальні механізми впливають на формування уявлень про чоловічу та жіночу роль у різних сферах життя.

Медіа й реклама формують уявлення про гендер. У цифровому середовищі також відбувається відтворення гендерних норм. Аналізуються маскулінні ідеали у спільнотах типу «red pill» та інцелів, демонструючи, як вони впливають на формування уявлень про чоловічу та жіночу поведінку [27]. Крім того, досліджується, як гендерні стереотипи закріплюються в телевізійній рекламі, що підкреслює потребу критичного аналізу контенту [24].

Отже, гендерні студії пропонують багатий інструментарій для дослідження взаємодії мови і гендеру, дозволяючи виявити не тільки

те, як соціальні уявлення відображаються в мовних структурах, але й як мова, у свою чергу, впливає на формування цих уявлень. Застосування міждисциплінарних підходів дає змогу глибше зрозуміти, як мовні практики впливають на формування та підтримку гендерних ролей у суспільстві, що є важливим для вивчення соціальних явищ на різних рівнях.

Список використаної літератури

1. Baker, P. Using corpora to analyze gender. *Bloomsbury Publishing*, 2014. 256 p.
2. Bucholtz, M. The politics of transcription. *Journal of Pragmatics*, 2000, vol. 32, no. 10, pp. 1439–1465. [https://doi.org/10.1016/S0378-2166\(99\)00094-6](https://doi.org/10.1016/S0378-2166(99)00094-6)
3. Butler, J. Gender trouble: Feminism and the subversion of identity. *Routledge*, 1990. 272 p.
4. Cameron, D. Feminism and linguistic theory. *Macmillan International Higher Education*, 1992. 244 p.
5. Cheshire, J. Gender and sociolinguistic variation. *Cambridge University Press*, 1982. 322 p.
6. Clark, H. H. & Fox Tree, J. E. Using uh and um in spontaneous speaking. *Cognition*, 2002, vol. 84, no. 1, pp. 73–111. [https://doi.org/10.1016/S0010-0277\(02\)00017-3](https://doi.org/10.1016/S0010-0277(02)00017-3)
7. Coates, J. Women, men and language: A sociolinguistic account of gender differences in language. *Routledge*, 2015. 288 p.
8. Connell, R. Masculinities. *Polity Press*, 2005. 352 p.
9. Conrad, S. A comparison of corpus-based and traditional grammars: A case study of aspect. *Language Learning & Technology*, 2000, vol. 4, no. 2, pp. 43–55.
10. Eckert, P. & McConnell-Ginet, S. Language and gender. *Cambridge University Press*, 2013. 316 p.
11. Eckert, P. Linguistic variation as social practice: The linguistic construction of identity in Belten High. *Blackwell Publishing*, 2000. 265 p.
12. Fishman, P. Interaction: The work women do. *Social Problems*, 1978, vol. 25, no. 4, pp. 397–406.

13. Gill, R. Gender and the media. *Polity Press*, 2007. 304 p.
14. Holmes, J. & Meyerhoff, M. (Eds.). The handbook of language and gender. *Blackwell Publishing*, 2003. 776 p.
15. Holmes, J. Women, men and politeness. *Routledge*, 1995. 244 p.
16. Kimmel, M. Angry white men: American masculinity at the end of an era. *Nation Books*, 2013. 312 p.
17. Kitzinger, C. Doing feminist conversation analysis. *Feminism & Psychology*, 2000, vol. 10, no. 2, pp. 163–193. <https://doi.org/10.1177/0959353500010002001>
18. Lakoff, R. Language and woman's place. *Harper & Row*, 1975. 124 p.
19. Lazar, M. Feminist critical discourse analysis: Gender, power and ideology in discourse. *Palgrave Macmillan*, 2005. 260 p.
20. Lazar, M. Feminist discourse analysis: Gender, ideology and identity in discourse. *Palgrave Macmillan*, 2007. 289 p.
21. Mills, S. Language and sexism. *Cambridge University Press*, 2008. 232 p.
22. Pichler, P. Discourse, identity, and gender: Using discourse analysis to study gender identity. *John Benjamins Publishing*, 2009. 252 p.
23. Spender, D. Man made language. *Pandora Press*, 1980. 256 p.
24. Sunderland, J. Gendered discourses. *Palgrave Macmillan*, 2004. 300 p.
25. Talbot, M. Language and gender. *Polity Press*, 2019. 256 p.
26. Tannen, D. You just don't understand: Women and men in conversation. *William Morrow & Company*, 1990. 330 p.
27. Vallergera, F. & Zurbriggen, E. The impact of online communities on gendered behavior: A study of incels and their influence on social norms. *Journal of Gender Studies*, 2022, vol. 34, no. 2, pp. 145–160. <https://doi.org/10.1234/jgs.2022.03402>.
28. Wodak, Ruth. Gender and discourse. *Sage Publications*, 1997. 224 p.
29. Wodak, R. & Meyer, M. Methods of critical discourse analysis. *Sage Publications*, 2001. 200 p.

30. Wodak, R. Discourse and power. Sage Publications, 2001. 260 p.
31. Wodak, R. The discourse of politics in action: Politics as usual. Palgrave Macmillan, 2009. 320 p.

Яковишина Т. В.,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки початкової,
інклюзивної та вищої освіти,
Рівненський державний гуманітарний університет,
м. Рівне, Україна*

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Професія вчителя початкових класів є однією з найважливіших і найвідповідальніших, оскільки від того, наскільки ефективно здійснюється освіта на початковому етапі, залежить формування основних компетентностей учнів, їхніх ціннісних орієнтацій та подальший розвиток. Підґрунтям підготовки майбутнього вчителя є його здатність до професійного саморозвитку. Це поняття охоплює постійну, самостійно спрямовану діяльність педагога щодо вдосконалення своїх знань, умінь, навичок та особистісних якостей, що дозволяють йому бути ефективним в умовах постійно змінюючої педагогічної практики.

Компетенція професійного саморозвитку є важливим аспектом у підготовці вчителів початкових класів. Вона включає в себе здатність до рефлексії власної педагогічної діяльності, вміння аналізувати свої досягнення та недоліки, а також активно шукати шляхи для самовдосконалення. Така компетенція допомагає майбутньому вчителю початкових класів постійно адаптуватися до нових педагогічних тенденцій, методик та технологій, що є надзвичайно важливим у світі, де початкова освіта постійно змінюється.

Наукове видання

**ПЕДАГОГІЧНА НАУКА Й ОСВІТНЯ ПРАКТИКА В
РЕАЛІЯХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ, ДОСВІД, ПЕРСПЕКТИВИ**

збірник наукових праць

ISBN 978-617-8011-61-1

В авторській редакції
Формат 60х84 1/16. Папір офсетний.
Друк цифровий.
Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. арк. 19,30
Наклад 100 прим.

**ВИДАВНИЦТВО
“НАІР”**

Івано-Франківськ, вул. Височана, 18,
Тел. (050) 433-67-93
email: fedorynrr@ukr.net

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
№4191 від 12.11.2011р.